

GEÇ TUNÇ DEVRİ YAZI-TAHTALARI VE KULLANILIŞLARI:***

ANADOLU VE SURIYE'DEN METİN KANITLARI*

Dorit SYMINGTON

Çeviren: Cem KARASU

Metin kaynaklarından bir süredir, Eski Yakın Doğu'da geleneksel yazı gereci olan kil tabletlerden başka, ahşap yazı-levhalarının/tabletlerinin¹ de kâtipler tarafından kullanıldığı bilinmekte idi.

M. San Nicolò² yazı-tahtalarının tapınakta ve saray yönetiminde M.Ö. I. binyılında Mezopotamya'da yaygın kullanılmakta olduğunu gerçeğine ilk dikkati çeken kişi oldu. Onun tarafından toplanan metin kanıtları, daha sonra Nimrud'da yapılan arkeolojik kazılarda ortaya çıkarılan buna benzer birkaç yazı-tahtası ile bu tür metin bulguları doğrulanmış oldu³. Aynı şekilde Hitit araştırmalarında tahtadan yapılmış yazı gereci uzun zaman önceden belirlenmiş, ancak buna ait herhangi bir örnek bulu-

*** Anatolian Studies XLI (1991) s. 111-123'de İngilizce olarak yayımlanmıştır. I would like to thank to Professor O.R. Gurney, the editor of the Anatolian Studies, for his kind permission to publish the Turkish translation of this article.

* Kısaltmalar, Hittite Chicago Dictionary (CHD) Vol. 3 Fasc. 1 (1980) ve The Assyrian Dictionary of the Oriental Institute (CAD)'den alınmıştır. Prof. O.R. Gurney'e bu çalışmanın başlangıç safhasındaki yorumlarına ve eleştirilerinden dolayı minnettarlığımı iletmek isterim. Ayrıca Bay J.D. Hawkins'e bu yazının hazırlanması sırasında ve taslağının okunmasında göstermiş olduğu özverili yardımına teşekkür etmek isterim. Prof. Dr. Arnauld'da Ugarit ve Emar metinlerinden değerli yorumlar sunduğu için kendisine teşekkür etmek isterim.

1. H. Hunger, RLA IV s. 458-459 "Holztafel" (Tahta tablet); E. Posner, Archives in the Ancient World (1972) s. 18 vd.; H. T. Bossert, "Sie schrieben auf Holz" (Tahta üzerine yazın), *Minoica, Fs. J. Sundwall* (1958) s. 67 vd.
2. M. San Nicolò, "Haben die Babylonier Wachstafeln als Schrifträger gekannt?", (Babil tablet yaratıcılarını yazı taşıyıcı olarak tanıdınız mı?), *Or* 17 (1948) s. 59 vd.
3. M.E.L. Mallowan, *Nimrud and its Remains* Vol 1 (1966) s.149 vd.; D.J. Wiseman, "Assyrian Writingboards", *Iraq* 17 (1955) s.3 vd. Ayrıca bkz. E. Klengel-Brandt, "Eine Schreiftafel aus Assur", *AoF* 3 (1955) s. 169 vd.

namamıştır. Boğazköy arşivlerinden tamamen eksik olan özel ve ekonomik kayıtların, genellikle dayanıksız gereç üzerine yazılmış olabilecekleri olasılığı düşüncesini egemen kılmaktadır⁴.

Ele kolay geçmeyen doğası nedeni ile ahşap yazı gereçleri sadece günümüze ulaşması olanaksızlığı arkeolojik olarak değil, fakat aynı zamanda kural olarak çivi yazılı metinlerde geçmesi pek değer taşımadığını kendiliğinden doğrular. Sonuç olarak, kullanılmış olması olasılığı olan ve elimize ulaşmayan tahtadan yapılmış yazı gerecinin niceliğini tahmin etmek olanaksızdır. Benzer şekilde bu konuya katkısı olmamış arşiv merkezlerinin yazı-tahtaları ile karşılaşmış olmadıklarını tahmin etmenin gerekçeli bir şey olamayacağıdır.

Balmumlu yazı-tahtalarının kil tabletlere göre belirgin üstünlükleri vardır: daha hafiftiler, kırılma olasılıklar daha azdı, kolayca güncelleştirilip yeniden kullanılabilmekte idiler. Öte yandan, yazı-tahtalarını üretmek oldukça pahalı idi ve yazı içerikleri kolayca yalanlanabiliyordu, dolayısıyla tahta belgelerdeki bilgiler mühürlenmekte idiler.

Yazı-tahtalarına (Akadça *l'ru*) yapılan dağınık atıflar ilk olarak Ur III metinlerinde yer alır, ancak bu kanıtların çoğu, balmumlu yazı-tahtalarının giderek beğenildiği Yeni Asur/Babil devrine aittir⁵. Araya giren devirde, yani Geç Tunç Devrinde yazı-tahtalarından Orta Asur/Babil metinlerinde⁶ Suriye'de Emar ve Ugarit'den arada sırada bahsedilmektedir, ancak çok fazla kanıt söz konusu devir için bize Hitit kaynaklarından ulaşmıştır. Hitit egemenliği sırasında, Kuzey Suriye'nin yönetim merkezlerine yazı-tahtalarının getirilmesinden Hititlerin ne ölçüde sorumlu olduklarını söylemek olanaksızdır. Emar ve Ugarit kayıtları Orta Fırat bölgesinde durumun böyle olması gerekeceğini gerçekten gösteren bazı kanıtlar sağlamaktadır⁷. Öte yandan, mademki yazı-tahtaları zaten Ur III devrinin Mezopotamya metinlerinde geçmiştir, her ne kadar ispatlayacak bir kanıt yoksa da tahta üzerine yazı yazma alışkanlığı Suriye'de Geç Tunç Devrine kadar devam etmiş olabilir.

-
4. H.T. Bossert, *Bulletin* 16 (1952) s. 9 vd.; H. Otten, *Das Altertum* 1 (1955) s. 79 vd.; O. R. Gurney, *The Hittites*, London (1952) s. 128.
 5. Kaynaklar için bkz. *CAD* L, s. 157 vd.
 6. Mezopotamya kanıtları büyük ölçüde buradan çıkarılmıştır. Yazı-tahtaları bazan *kuduru* (sınır taşı) yazıtlarında orijinalinin (Vorlage) örneği/numunesi olarak geçmektedir. *MDP* 6 levha 10 III 11, 15, San Nicolò, a.g.e. s. 62 d.not 3 (Kassite); *CAD*, a.g.e. (late MB). Ayrıca bkz. Brinkman ve Dalley, *ZA* 78 (1988) s. 92 d.not 70. — Daha fazla bilgi için bkz. aşağıdaki 41. ve 77. d.notlar.
 7. D. Arnaud, "Les Hittites sur le moyen-Euphrate: protecteurs et indigènes". *Heithitica* VIII (1987) s. 13-14. d.not 43 aşağıya bkz. E. Laroche tarafından yayına çıkarılmak üzere olan Emar'da bulunan Hitit metinleri (*Emar* V) olasılıkla daha fazla kanıt sağlayabilecektir.

Ne yazık ki, Uluburun'da bulunan gemi batığından çıkarılan çift katlı yazı-tahtasında korunmuş yazı izleri yoktur, bu da, sadece içeriği yönünden değil aynı zamanda kökeni yönünden de, soruyu yanıtsız bırakmaktadır. Kenanlılar, Kıbrıslılar, Mikenaylar ve Mısırlılar'a ait eşyayı⁸ içeren gemi yükünün gerçek uluslararası özelliği açıkça yazı-tahtanın yorumuna ışık tutmaktadır. Geminin esas kendi ait olduğu ulusa gelince, şimdilik kesinlik kazanmamıştır, ancak zamanla belirlenme olasılığı bulunmaktadır⁹. Yazı-tahtasının kökeninin belirlenmesi olasılığı ise hiçbir zaman yoktur. Yukarıda geçen Suriye kaynaklarından başka, tahta gerecinin yazı işleminde kullanımı Hitit metinlerine göre Kilikya için de ispat edilmektedir (aşağıya bkz.). Yaklaşık Kilikya olarak bilinen Ura Limanı (modern Silifke) Hititlerin önemli denize çıkış limanı idi ve Ura tüccarlarının etkinlikleri, kendilerini Ugarit'de olduğu gibi Boğazköy kayıtlarında da göstermektedir¹⁰. Uluburun gemisinin olabilecek uğrak yerlerinin gerisinde kalan bölgeler için tahta üzerine yazı yazma konusu ile ilgili belgelerden ve arkeolojik kanıtlardan (Mısır hariç)¹¹ yoksunuz. Bugüne kadar Batı Anadolu'da herhangi bir arşiv belirlenmemiştir, burası büyük ölçüde Arzawa devleti tarafından tutulmakta idi. Öte yandan Arzawa krallarının okuma yazma bilgileri Amarna Mektupları'ndan ve Hatti ile yapılan antlaşmalardan bilinmektedir¹². Kıta Yunanistan ve Girit Miken'ine gelince, Linear B tabletlerinde tahtadan yazı gereci hakkında herhangi bir konu geçmemektedir. Bununla beraber metnin başka bir yazı aracılığı ile tasarlanmış olduğuna dair belirtiler bulunmaktadır. Arşivlerden bazı metin gruplarının eksik olması gerçeği, bu yazıların zamanla yok olabilecek gereç üzerine yazılmış oldukları teorisini desteklemektedir¹³.

Balmumu kaplı yazı-tahtasının genel olarak gösteren terim Akadça

8. G.F. Bass, *AJA* 90 (1986) s. 269 vd.; keza, *IX Kazı Sonuçları Toplantısı* (I), Ankara (1987) s. 377-378, şekil 12; G.B. Bass ve C. Pulak, *AJA* 91 (1987) s. 321; C. Pulak, *AJA* 92 (1988) s. 1 vd.
9. C. Pulak, a.g.e. s.37. Uluslararası yükü ile geminin ulusunu belirlemek üzere bkz. G.F. Bass, "Cape Gelidonya and Bronze Age Maritime Trade" in Fs Gordon, *AOAT* 22 (1973) s. 34 vd.
10. Şimdi *CRAIBL* 1987, s. 375-376'da Davesne, Lemaire ve Lozachmeur'a bkz.
11. Eski krallıktan 18. hanedanın sonuna kadar ahşap yazı gereçleri siva ile kaplı idi, bir kumaş tabakası ile sağlamlaştırılmıştı ve üzerine mürekkep ile yazılmıştı. Balmumu kaplı tabletler ise Greko-Romen devrinden önce kullanılmamıştı, *Lexikon der Ägyptologie*. Vol. V (1984), "Schreibmaterial" (yazı gereci) s. 702, "Schreibtafel" (yazı tableti) s. 703-704.
12. S. Heinhold-Krahmer, *Arzawa, Theth* 7 (1977).
13. Bu bilgi için Londra Üniversitesinden Bay J.T. Hooker'a minnettarım. — Ayrıca bkz. J. Chadwick, *The Mycenaean World* (1976) s. 27-28, deri ve papirüs'ün yazı kalemi ile mürekkebin başlıca yazı gereci olarak önerildiği yer. "Yanmış ip" veya "katlanmış/kıvrılmış yaprak (sayfa)" izleri olan iki mühür baskıları yazı gereci örneğinin üzerine mühürlenmiş olduğu düşünülen oldukça çok sayıda (Girit) Zakro'da bulundu. J.P. Oliver, *World Archaeology* 17 (1985) s. 387; Pini, *Arch. Anz.* 1983, s. 562. Öte yandan Homerus'ta yapılan bir afta "katlanan tablet" (πίνακι πτυκτώ) içerisinde "zararlı işaretler" olan tahtayı

lē'u 'dur¹⁴ (Tahta sözü belirleyicisi/determinatifi olan *GIŠ* ile veya olmadan yazılmaktadır), bunu genelde "kil tablet"¹⁵ anlamına gelen *tuppa* ile karşılaştırmak gerekir. Hitit metinleri aynı zamanda ahşap yazı gereci ile kil tabletler (*tuppi-*) arasında bir ayrım yapmaktadır. *lē'u* dan başka, daha sık kullanılan terim *GIŠ.HUR* (=Akadça *uṣurtu* "resim/çizim")'dur. Bunun Hititçe okunuşu büyük olasılıkla *gulzattar*¹⁶ olmalıdır, fakat başka terimler de keza ispatlanmıştır¹⁸. Bundan başka, metinler, Hititlerin kil üzerine yazan kâtime ^{LU}DUB.SAR "(kil) tablet kâtibi" ve tahta üzerine yazan kâtime ise ^{LU}DUB.SAR.GIŠ "tahta tablet kâtibi" adını vererek

Bellerophon Likya'ya götürdü (*Iliad* VI: s. 169), bu söze daha önce G.F. Bass da Uluburun'un ortaya çıkarılmasının ışığı altında değinmiştir, *AnSt* 37 (1987) s. 217.

Geç Tunç Devri süresince Kıbrıs'ta yazının var oluşu, Amarna Mektupları'ndan (*EA* 33-40) ve şayet Alaşiya'nın Kıbrıs'la veya onun herhangi bir bölümü ile ilgili tanımlanmasını uygun bulursak ya da bugüne kadar çözülmemiş olarak duran Enkomi ve Ugarit'te bulunmuş olan az sayıdaki Kıbrıs-Minos metinlerinden dolayı açıktır (H.W. Catling, *CAH* Vol II.ch. XXII (b) s.205 vd., S. Hiller, *Die Kyprominoischen Schriftsysteme*, *AfO* Beiheft 20, 1985).

14. "yazı-tahtası" esas anlamı için ayrıca bkz. *GIŠ.ZU* ve *GIŠ.DA* terimler başlıca Yeni Asur/Babil kaynaklarından. *CAD* L s. 156 vd.; San Nicolò, a.g.e. s.59 vd.; Wiseman, a.g.e. s. 10-11; H. Hunger, *Babylonische und assyrische Kolophone*, *AOAT* 2 (1968) s. 7-8—*CAD*'ye göre *lē'u* EA metinlerinde *lēhu* şeklinde görülmektedir; *EA* 14 II 2, fakat burada yazı tahtası olarak değil "süs" anlamı ile geçmektedir; *EA* 358: 9 *le-e-a-ni* (yazı-tahtaları) *tuppati* (tabletler) satır 7 ile karşıtı olarak götürülmektedir (metin oldukça parçalar halindedir, P. Artzi, *XXV RAI*, s. 317 vd.).
15. İstisnalar için bkz. *RS* 19.53 satır 23, aşağıda d.not 76 ve *KBo* V 1 I 5 aşağıda ve d.not 25.
16. İlk olarak Laroche tarafından ileri sürüldü, *OLZ* 58 (1963) s. 246, *gulzattar* ile *tuppu* zıt anlamı olarak geçtikleri pasajlar tarafından doğrulanmaktadır, ...*DUP.PA*^{HIA}-*ma*^{GIŠ} *gul-za-at-ta-ri*^{HIA} [1167/z 6] yukarıdaki ve diğer örnekler için bkz. H. Otten-J. Siegelová, *AfO* 23 (1970) s.35 ve d.not 4. Fiil *gulš-* "oymak/deşmek/hakketmek, çizmek, yazmak" ve isim olarak *gulzi-* "hakketme, çizme" ile *gulzattar* sözcüğünün etimolojik bağlantıları için bkz. J. Tischler, *Hethitisches Etymologisches Glossar (HEG)* (1977) s. 627 vd. önceki literatür ile; Oettinger, *stammbildung*, s. 202 vd.
17. ^{GIS/GIS.HUR}*kurta-*, *KUB* XLII 100 I 17 SA^m ^{GIS}*NIR.GÁL* *kur-ta-za* 12 EZEN x["Muwatalli'nin tahta kurta tabletinden 12 bayram", G. Beckman, *SiBoT* 29 (1983) s. 161-162 daha fazla atıfla. ^{GIS/GIS.HUR}*pitarih(i)ta*, *KUB* XXXVIII 12 I 18, II 7 vd.; 22—EZEN^{MES} ^{GIS.HUR}*pi-tar-ḫa-i-da tar-ra-u-ua-an* "bayramlar tahta pitarḫaita tableti(ne göre) düzenlemiştir/tanzim edilmiştir. (II 7 vd.), M. Darga, *Istanbul Üni. Edebiyat Fakültesi Yayınları*, No. 1825 (1973) s. 7 vd. Son terim aynı yazar tarafından *RHA* XXVII 84-5 (1969) s. 20'de irdelenmiştir. Yukarıdaki terimler (anlamı kesin olmayan), *gulzattar* gibi sadece determinatif olan *GIŠ* veya daha özel olan *GIŠ.HUR* ile geçmektedir, ayrıca bkz. Beckman, a.g.e. s. 161.

kâtipler arasında ayırım yaptıklarını göstermektedir. Böylece elimizdeki konuya ek kaynaklar sağlamaktadır¹⁸.

Fiziki Özellikler

Yazı-tahtalarının fiziki özellikleri üzerine elde edilen bilgi başlıca Yeni Asur/Babil kaynaklarından gelmektedir. Kolofonlar arada sırada yazı-tahtaların yapılmış oldukları ağaç türünden veya diğer gereçlerden bahsetmekle kalmıyor, aynı zamanda yaprak/kanat sayısını da açıkça belirtiyorlar (GIŞ.IG= *daltu* “kapı”)¹⁹ özel bir yazı tahtası (*lē ’u*) meydana getirdiği şekil özellikle yazı-tahtaları konusu ile ilgili olan Nimrud’dan (ND 2653) gelen yönetimle ilgili bir metinde liste halinde verilen yaprak/kanat sayısı, iki-kanatlıdan (diptych) beş-kanatlıya (polyptych) değişmektedir²⁰. Yeni Asur kitaplığının A serisi tablet kataloğu bize benzer bir bilgiyi sağlamaktadır, ancak buna ek olarak, bir “kitap” oluşturan menteşe ile bağlı yaprak/kanat anlamına gelen *daltu* terimini açıklamakla kalmıyor, aynı zamanda tek kanatlı yazı-tahtası yerine de kullanılıyor²¹.

Geç Tunç Devri kaynaklarında çok kanatlı yazı-tahtasına ilişkin bir kanıt yoktur, aslında bu metinler çift kanatlıların, Uluburun örneği ile temsil edildiği şekilde, esas usul olduğu veya tek kanatlı yazı-tahtalarının bilinip bilinmediği hakkında da bilgi vermiyor. Luwi Hiyeroglifinde “kâtip” işareti = L. 326,²² sıkça mühürler üzerinde yazılmıştır, bu

18. Metin geçiş yerleri F. Pecchioli-Daddi, *Mestieri, Professioni e Dignita nell'Anatolia Ittita* Roma, Edizione dell'Ateneo (1982) s. 166 vd., s. 527-528, ayrıca bkz. d.not 81 aşağıda.
19. Geçen gerecin içerisinde servi ağacı (GIŞ.ŞÜR.MIN) ve ilgin ağacı (^{GIŞ} *bīnu*) gibi fildişi (ZÜ.AM.SI) ve 1 (lacivert taşı) lapis lazuli (ZA.GIN), kaynaklar için bkz. Wiseman, a.g.e. s. 3-4. Uluburun yazı-tahtası'nın ahşabı “şimşir ağacı” olarak analiz edildi (bkz. Warnock and Pendleton, yukarıda) Akadça *taskarinnu*’dur, (krş. Wiseman, a.g.e. s. 4), sıkça mobilya ağacı olarak geçmektedir, A. Salonen, *Die Möbel des alten Mesopotamien*, Helsinki (1963) s. 225-226 — Bkz. Eski Asur metni TCL 20 113 7 vd. ...*tū-pu-um na-qū-ru-um sa ta-as-kā-ri-nim* “oyularak yapılmış şimşir ağacı” B. Landsberger, *WO* 1 (1950) s. 369, olasılıkla bir yazı-tahtası değil ama dekoratif bir panel.
20. B. Parker, *Iraq* 23 (1961) s. 17, 41, Lev. XXII. Yazar doğru olarak *daltu* “kapı” işareti etmiştir ki menteşeli bir yazı-tahtası kanadı tarifi çok uygundur, s. 41 d.not 2.
21. S. Parpola, *JNES* 42 (1983) s. 2 vd.
22. E. Laroche, *HH* s. 167-168. Bazen *-la* ses tamamlayıcısı ile birlikte, SCRIBA-*la* = *tuppala*. Ayrıca “kâtip” işareti duvarlardaki taş bloklar üzerine hâkkedilmiş/oyulmuş olarak ta bulunmuştur (Tapmak I alanında). Güterbock, *Boğazköy IV*, (1969) s. 53; Otten/Neve, *Boğazköy V*, (1971-72) s. 17-18, Resim 6a-b. — Hiyeroglif karakterdeki SCRIBA-*(la)*’da “(kil) tablet kâtiibi” ve “Tahta tablet kâtiibi” gibi bir ayırım kural olarak söz konusu değildir. Olası istisna için bkz. Bossert, *Minoica, Fs J. Sundwall* (1958) s. 69.

bir yazı-tabletini belirlemektedir ki bu da menteşeli iki kanatlı bir yazı-tahtası olarak yorumlanabilirdi, fakat bu aynı şekilde iki sütunlu kil tableti de temsil edebilmektedir²³.

CTH 476 (KBo V 1 I 5 vd.) nolu dinî tören metnindeki anlatımda “. . . ve onlar yazı-tahtalarını arkaya (geriye) doğru açarlar . . .” (. . . *nu* ^{GIŠ}DUB^{HLA} EGIR-*pa ha-aš-ša-an-zi* . . .)²⁴ aslında, ^{GIŠ}DUB^{HLA}, nın bu geçiş şekli, eğer metinde verilen anlamı yazı-tahtası olarak alınırsa, bu iki kanatlı menteşeli yazı gerecinden (diptych) bahsettiği kabul edilebilir²⁵.

Yüzeyin muamelesine gelince, balmumunun (GAB.LÀL= Akadça *işkuru*) toprakla (*kalû*) ona bir (10:1) oranda birleştirilmesi şeklinde “ahşap yazı-tabletlerini doldurmak için” (*ana mullî ša* GIŠ.DA.ME, *GCCI 1 170 s. 3 vd.*)²⁶ kullanıldığını ortaya koyan yine geç dönem kaynaklarına başvurmak zorundayız, *kalû*'nun²⁷ tanımlaması için: orpimentli (arsenik sülfür) toprak kesin gibi görünüyor ve böylece Uluburun gemisindeki bu maddenin ortaya çıkarılmasına ek bir ilgi sağlıyor²⁸. Yazı-tahtalarının balmumu ve orpimentli toprak karışımı ile gemide hazırlanıp hazırlanmadığı ise kesin belli değildir. *GCCI 2 167* nolu metine göre bu görev “marangoz/doğramacı”ya aittir. Bu kişi aynı zamanda yazı-tahtasının yapımından da bizzat sorumlu idi.

Yazı-tahtalarının Geç Tunç Devrinde de balmumu ile kaplanmış olduğuna dair çok az şüphe vardır. Buna Ugarit’de bulunan bir mektupta (RS 19.53) işaret edilmektedir. Mektupta “balmumlu tablet” (*tuppa ša iškuri*)²⁹ sözü geçmektedir. Metinlerin hiçbir yerinde geçmiyorsa da Hititlerin de yazı-tahtalarını balmumu ile kaplamış oldukları varsayılabilir. An beslemekle³⁰ ilişkili oldukları gerçeğine ek olarak, bu uğraşın en önemli işareti, Boğazköy’de bir miktar özellikle balmumu üzerine yazmada kul-

23. Laroche, *RHA* XIV/58 (1956) s. 28; Bossert, a.g.e. s. 70.

24. Krş. Beckman, *StBoT* 29 (1983) s. 116-117 ve d.not 307. —*appa haš-* “tekrar/geriye/arkaya doğru açmak” (çevirici ilavesi) kelimesi “kapılar” için de kullanılmaktadır. Bkz. *KUB* XXIV 3 I 53, O.R. Gurney, *LAAA* 27 (1941) s.24; Güterbock, *AnSt* 30 (1980) s. 46.

25. ^{GIŠ}DUB^{HLA} “belge, vesika, kayıt” olarak tercüme eden J.M. Pringle tarafından *BiOr* 42 (1985) s. 658’de önerilmişti, “. . . onlar yazı-tahtalarını açarlar” anlatım tarzı âyinler sırasında, yazı-tahtalarına değinilmesi gerçeği uygun olurdu, aşağıda irdelenmiştir.

26. San Nicolò, a.g.e. s. 67 vd., diğer bir metin 4: 1 oranında verdiğiinden Nimrud örneklerinin analizine uygun düşmektedir, Wiseman, a.g.e. s. 5-6.

27. *CAD* K. s. 94-95, bkz. *kalû* üzerine yorum s. 95.

28. G. Bass, *AJA* 90 (1986) s. 278; krş. C. Pulak, *AJA* 92 (1988) s. 11.

29. *PRU* VI s. 20 (aşağıda irdelenmiştir).

30. H.A. Hoffner, Jr., *Alimenta Hethaeorum* s. 123-124.

lanılan türde yazı aleti bulunmuştur. Bunların özelliği sivri bir ucu olması ve marangoz kalemi/keski/fiskarpela şeklinde bir uca sahip oluşlarıdır³¹. Bunlardan sonuncusu yazının düzeltilmesi için silinmesinde veya yeniden kullanılmasında balmumunu düzeltmek üzere görev yapmakta idi. Balmumu üzerine yazılmış farklı yazı tekniği ahşap yazı gereçleri³² ile ilgili olarak “oymak, yazmak, çizmek” anlamına gelen *gulš-* fiilinin kullanılması ile metinlerde yansımaktadır. Bu terim kil tabletlerinden bahsedilirken kullanılmamaktadır (*IS-TU*^{GIS} *LI-U₅ gulšan* “bir tahta tablet üzerine yazılmıştır”, bkz. aşağıya). Yukarıdaki bilgi Uluburun’daki yazı-tahtası kanıtı ile çok iyi bir bağlantı kurmaktadır.

Tahta üzerine yazı yazma tekniği ile kısmen bağlantılı olarak Hititlerin hangi yazı şeklini kullandıkları sorusu ortaya çıkmaktadır. Mühürler ve anıtsal eserlerde yazılan yazıların geleneksel yazı şekli olan hiyeroglifin yaygın şekilde tahta tabletlere de yazıldığı teorisi geniş kabul görmektedir ve literatürde kesin şekilli ile yer etmiştir³³, her ne kadar metinlerde bu belirtilmemekte ise de H. Otten, hâlâ çivi yazısının izlerinin korundu-

-
31. R.M. Boehmer, *Die Kleinfunde von Boğazköy, WVDOG 87* (1972), s. 133-134, Lev. XLI; keza, *Die Kleinfunde aus der Unterstadt von Boğazköy, Boğazköy-Hattusa X* (1979) s. 31, Lev. XIX. Öyle görülüyor ki, Boğazköy’de bulunan çok sayıda yazı aletlerinin (stylus) balmumu tabletleri (*tabulae ceratae*) üzerine yazmada kullanılan türdedir. Yazı aletleri konusu üzerine ayrıca bkz. Mallowan, a.g.e. s. 162-163. Açıklama gerektiren bir husus ucu sivri yazı aleti ile çivi yazısının balmumu üzerine yazılmış olup olamayacağıdır. Prof. D. J. Wiseman bana verdiği bilgide kil üzerine yazmak için kullanılan ucu sivri yazı aletinin balmumu üzerine yazmak için kullanılan sivri uçlu aletle özdeş olduğu görüşündedir, ancak Nimrud’dan gelen balmumu üzerine yazılmış yazı parçalarının daha ayrıntılı şekilde incelenmesinin yerinde bir hareket olacağı görüşündedir.
32. Bkz. yukarıda d.not 16, ayrıca metal ve taş ile ilgili olarakta kullanılmaktadır, Friedrich, *JCS 1* (1947) s. 280 vd. metin kaynakları ile birlikte. *KBo XII 38 II 14’de LÜ-natar*^{HI.A} *andan gulšan* (“kahramanlıkları yazdım”) biçimi ile taş üzerine yazılmış yıllık içerikli olayları yazıtta babası IV. Tudhaliya için II. Suppiluliuma tarafından yazdırılmış olarak geçmektedir, Otten, *MDOG 94* (1963) s. 16-17. Şimdi bkz. Bronz Tablet Bo 86/299 I 94-95, H. Otten, *Die Bronzetafel aus Boğazköy, StBoT Beiheft 1* (1988) s. 14, 44. Yukarıda belirtilen yazıtlar hiyeroglif yazı ile yazılmış olmalı, Hititlerin (bu konuda) taş üzerine yazı yazmak için kullandıkları tek yazıdır. Ancak, Otten tarafından ZA 58 (1967) s. 234’de işaret ettiği gibi, *gulš-* fiilinin bütün devirler için hiyeroglif yazısını gösterip göstermediğini konusunu belirtmesi kuşkuludur.
33. İlk defa Güterbock tarafından, *Symb. Koschaker* s. 36’da işlek formda yazılmış mühürler üzerinde bulunmasının, tahta tabletler üzerinde yazılmasında bir gelişme olduğu düşüncesinde idi. Hiyeroglif teorisine taraftar olanlar için ayrıca bkz. B. Landsberger, Sam’al (1948) s. 107 vd., Bossert, *BiOr 9* (1952) s. 172-173; Friedrich, *HW* s. 274 *GIŞ.HUR*= “Holztafel mit heth. Hieroglyphenschrift” (Hitit Hiyeroglifli tahta tablet) ve *HW 3 Erg.* s. 20; Gurney, a.g.e. s.128.

ğu balmumlu yazı-tahtaların Nimrud buluntusunun başlıca ışığı altında, yalnızca hiyeroglifin kullanılmasını şüphe ile karşılamıştır³⁴.

Çivi yazısının kullanıldığı Mezopotamya ve Suriye’de yazı-tahtalarının çağdaş kanıtından başka, uluslararası işlemlerde görülen Hititçe metinlerin tahta üzerine yazılmış belgelerin olduğu (aşağıda irdelenmiştir) gerçeğinden, bunların da çivi yazısı ile yazılmış olduklarını kuvvetle akla getirmektedir. Ayrıca, ahşap yazı gerecine yazılan yazıyı hiyeroglif yazısı ile bir arada düşünmekle aynı zamanda bu yazılar Luwi dili ile sınırlanmış oluyorlar. Çünkü şimdiki kanıt Geç Tunç Devrinde bile taş yazıtlar Hitit dilinde değil Luwi dilinde yazıldığını akla getirmektedir³⁵. Dolayısıyla, bir kolofon bir tabletin kopya edildiğini belirtirse “tahta tablete göre/sadık kalarak,”³⁶ sadece bir yazı şeklinden öteki yazı şekline aktarmayı değil, aynı zamanda Luwi dilinden Hitit diline çevirmesini de varsaymak zorundayız. Boğazköy’de hiyeroglifin ne ölçüde ve ne amaçla kullanılmış olduğu kesin değildir, ancak hiyeroglifin doğduğu alan olan Luwice konuşan batı ve güney-batı Anadolu bölgelerinde dayanıksız gereç üzerine bu yazının yazılmış olduğu anlaşılmaktadır³⁷. Ancak kapsamlı metinleri derlemek için Geç Tunç Devrinde bu yazının yeterince gelişmiş olup olmadığını da üzerinde durulması gereken bir noktadır (bkz. d. not 35). Balmumu üzerine yazı yazma tekniğine gelince, her iki yazı şekil de uygun olurdu ve tahta yazı gereci de belli bir yazı şekli ile yazıyı sınırlanmasına gerek olmadığı görülmektedir.

Aşağıdaki irdeleme yazı-tahtalarının yer aldığı farklı metinlerin bir

-
34. Otten, *Das Altertum* I (1955) ve *NHF* s. 17’de. Ayrıca bkz. I. Singer, *StBoT* 27 (1983) s. 40-41.
35. Hitit kaya-kabartmalarında ve stellerde oldukça kısa olan yazıtlarda, kural olarak gramer ile ilgili ekler ve bağlaçlar olmadan yazılmışlardır. Böylece, onlar her iki dilde de (Hititçe veya Luwice) okunabilmektedir. Bununla birlikte, Emirgazi Altarları, Nişantaş ve Ilgın gibi uzun yazıtlar kesinlikle Luwi dilinde yazılmışlardır. J.D. Hawkins tarafından yapılan irdeleme için bkz. *writing in Anatolia: imported and indigenous systems*, *World Archaeology* 17 (1985) s. 369 vd. Ilgın/Yalburt yazıtı için şimdi bkz. T. Özgüç, *Inandiktepe*, T.T.K. (1988) Levhalar, 88-95.
36. A-NA GIS.HUR-kán handan, kaydı bayram metinleri kolofonlarında görülmektedir. Bu sözcük grubu için en son araştırmalara bkz. I. Singer, *The Hittite KILAM Festival*, Part I *StBoT* 27 (1983) s. 41-42; L.M. Mascheoroni, *Hethitica* V. (1983) s. 100-101. — Krş. Akadça *kī pī^{GIS}* le-i, “tahta tablete yazı(lış) tarzına göre”, Hunger, a.g.e. s. 166.
37. J.D. Hawkins tarafından, a.g.e. s. 373-374’de irdelenmiştir. Aynı yazar ayrıca Anadolu hiyeroglif yazısı ile Ege yazıları arasındaki bağlantıya da değinmekte ve bunların sadece resimsel-hiyeroglifik yönünü değil de, aynı zamanda işlek (kursif) yazıya yani yazı kalemi ve mürekkep ile yazmaya da işaret ederek doğru gelişmeyi de paylaşmaktadırlar. — Ayrıca bkz. Beycesultan mührü VI a (M.Ö. ± 2000) bunun hiyeroglif karakterleri gösterdiği düşünülmektedir, J. Mellart, *The Chalcolitic and Early Bronze Ages in the Near East and Anatolia*, Beriut (1966), Lev. XVI (b).

özetini sunmayı ve bu yazıların çeşitli kullanım şekillerinden azaltmalar yapmayı amaçlamaktadır. Geç Tunç Devri için çok miktarda kanıtların Hitit kaynaklarından geldiği, dolayısıyla aşağıda alıntılar yapılan metinlerin aksi belirtilmedikçe, Boğazköy arşivlerinden yapıldığı yukarıda vurgulanmıştır.

Dinî içerikli metinlerde yazı-tahtaları

Tahta tablet kâtiplerine dinî metinlerde değinilmektedir, bunlar tapınak yönetiminde olduğu kadar, âyinler ve bayramlar gibi dinî olaylarda etkin şekilde görev aldıkları açıktır. Tahta tablet kâtibinin bir kült yöneticisi olarak aldığı görev, özellikle bölgesel sınırlar içerisinde birkaç metinde ispatlanmıştır, bunlara *CTH 698 (KBo XIV 142 IV 5 vd.)*³⁸ dahildir. Bu metin Halep şehri tanrısı Teşub ve tanrıçası Hepat'a sunulan kült kurbanlarından sırası ile sorumlu olan memurların adları sıralanmaktadır. Bunlar arasında Milutaga kasabasında ^DU-Piḫanu ^{LU}DUB.SAR.GIŠ bulunmaktadır³⁹. Yukarıdaki husus aynı zamanda Emar'dan gelen bir mektupta da geçmektedir (*Emar VI No.261*)⁴⁰. Bu mektupta, Boğazköy arşivleri dışında, ^{LU}DUB.SAR.GIŠ'e nadir bir atıfta bulunmaktadır. Şatapi kasabasında oturmakta olan Tuppi-Teşub adında birisi kurban ile ilgili yağların (İ^{MES} DINGIR^{MES}) dağıtılmasından sorumlu olduğu anlaşılmaktadır. Bu yağları yazar bir aracı yardımı ile sağlamaya çalışmaktadır.

Kitaplık nüshaları olarak yazı-tahtaları

Dinî metinlerden ortaya çıkan önemli bir husus yazı-tahtalarının kitaplık nüshaları olarak kullanımındadır ve aşağıdaki alıntılar bunlara dinî törenler öncesinde veya törenler sırasında bakılmıştır. Anlaşılabileceği üzere bu tahta nüshalardan bazıları uzun süreler arşivlerde saklanmış, olasılıkla nesiller boyu. Arada bir verilen anlatımda "eski bir tahta tablettan kopya edilmiş"⁴¹ bir metin veya bir dinî tören "eski bir yazı-tahtasında yazıl-

38. Bkz. Otten, *Keilschrifttexte aus Boghazköi XIV*, Önsöz; *RGTC*, 6 s. 269.

39. F. Pecchioli-Daddi, a.g.e. s. 167.

"Tahta tablet kâtipleri binası"ndan (É DUB.SAR.GIŠ) dinî amaçlı olarak kumaşlar ve eşyaların getirilip teslim edildiği şekilde de geçmektedir. I. Singer, *StBoT* 28 (1984) s. 105; V. Haas, *ZA* 98 (1988) s. 288-289.

40. D. Arnaud, *Recherches au pays d'Asiata*, *Emar VI* 1-4 (1985-87), *Emar VI* 1&2 (Levhalar), *Emar VI* 3 (Metinler) keza, *Hethitica VIII* s. 24 d.not 43.

41. Bkz. *KUB XXXVIII 19+IBoT II 102 Ay. 4 vd. k[arui]anaz-at-kân*^{GIŠ.HUR} *gurda-[za (5) arha gulašsanza* "eski kurta tablettan aynı şekilde geçirilmiştir" (Tischler, *HEG* s. 661).

Krş. Orta Asur metni kolofonunda. (*KAR 91*), Akad memleketinden eski bir tahta tablettan aynı şekilde yapılan kopyayı belirtmektedir, Hunger, a.g.e. s. 34.

miş"⁴² yönergeye göre yapıldı sözü bunu akla getirmektedir. Gerçekte, tahta tablete yazılı olan yönergede (*işhiul*) olduğu şekilde bir âyin veya bayram yapılırken bu yazılara kraliyet uygulayıcıları tarafından büyük önem verilirdi. Bu yazıların değiştirilebileceği veya hatalı hale getirilebileceği korkusu anlatılmaktadır. Örneğin, (kültü atalarından birisi tarafından Kizzuwatna'dan Şamuha'ya aktarılmış olan) "Kara Tanrıça" (DINGIR.GE₆)⁴³ âyinden bahseden II. Murşili, bu âyinin bir tahta tablet kâtibi tarafından çevrildiğini, yani değiştirildiği ve de tapınaktaki kişiler ile Murşili, kendisinin "onları (yönergeleri) kil tablet şeklinde yazdığını" belirtir⁴⁴.

Kummanni'nin tanrısı Teşub'a yaptığı duada benzer bir düşünce Muwatalli (II) tarafından belirtilir. Burada Muwatalli: "... Majestem burada benim şimdi [bulduğum] [tahta] tabletler [üzerinde]kileri icra edeceğim" (*KBo XI 1 Öy. 21 vd.*)⁴⁵

Aşağıdaki alıntı bir tahta geçme törenine aittir. *KUB X 45 Ay. III 12-14* bu yazı şöyle okunmaktadır: (12) LUGAL-uš-ma-kân ma-aḫ-ḫa-an UD-ti-li (13) *ši-pa-an-za-ki-iz-zi nu* GIŞ.ḪUR (14) ^{LÜ.MEŞ}DUB.SAR.GIŞ ḫar-kân-zi "kral, hergün nasıl libasyon yaparsa, tahta tablet kâtipleri bir tahta tableti tutarlar".⁴⁶ Tahta tablet kâtibi ve yazı-tahtaları ile ilgili anlamdan başka, pasaj, dinî olaylar sırasında tahtadan kitaplık nüshalarından

42. *KBo IV 2 IV 42 vd.* . . . SISKUR an-na-la-la-az IŞ.TU ^{GIŞ}LI-U₅ gul-aš-ša-an, "Murşili'nin dil tutulması" (CTH 486). En son yayın Lebrun, *Hethitica VI* (1985) s. 103 vd.
43. *KUB XXXII 133*, H. Kronasser, *Die Umsiedlung der schwarzen Gottheit*, (1963) s. 58 vd.; R. Lebrun, *Samuha*, s. 28 vd.
44. I 7 . . . dup-pí-ia-az EGIR-pa a-ni-ja-nu-un . . . —Yukarıdaki tercüme Kronasser'ın keza s. 58'deki tercümesi ile yakınlık göstermektedir. Krş. Kammenhuber, *HW 2* s. 83 "onları tablete göre yaptım/icra ettim". Metinde tahta tablet kâtibi'nin geçmesi, metnin orijinalinin tahta tablete yazılmış olduğunu göstermelidir. Aynı yapının Abl. Instr. hali ile benzeri için bkz. *IBoT I 21 4 vd.* (aşağıda irdelenmiştir) burada bir tahta tabletin içeriğinin aynı zamanda bir kil tablete aktarılmış olduğu belirtmektedir.
45. Ph. H.J. Houwink ten Cate ve F. Josephson, *RHA XXV/81* (1967) s. 101 vd.; R. Lebrun, *Hymnes et Prières Hittites* (1980) s. 294 vd.
^{GIŞ.ḪUR.HI.A}
<gul-za-at-ta-na-az-z[-]ja (Öy. 21), Houwink ten Cate tarafından a.g.e. s. 122'de tek bir kavram olarak yorumlanmıştır, fakat krş. Lebrun, a.g.e. s. 300'de bunu şu şekilde tercüme ediyor: "dans les tablettes [sur bois] et dans les anpalles" ([tahta]) tabletlerde ve yıllıklarda) —(Krş. Öy. 41
^{GIŞ.ḪUR}
gul-za-at-ta-ta-na-az), yukarıda atfedilen d.not 16'da Laroche tarafından yapılan yoruma bkz. Aynı zamanda bkz. *KUB L 6 III 18 nu gulzattar uḫanzi* "onlar da tahta tabletten fikir (litaratüre bkz.) ahırlar", (kehanet metni), *Archi SMEA 22* (1980) s. 19 vd.
46. H.M. Kümmel, *StBoT 3* (1967) s. 36.

da bahsedildiğini önermektedir⁴⁷. Birbirini izleyen karmaşık âyinler ve törenler sıklıkla birkaç güne yayılmakta ve bunların tahta tabletler yardımı ile icra edildiğine şaşmamak gerekir. Yazı-tahtaları hafifliklerinden dolayı bu gibi durumlarda kullanılmaları kil tabletlerin kullanımında çok daha kolay olmuş olması gerekir.

Aşağıda izleyen pasajda, yukarıda belirtilen konunun altını çizmektedir. Bu bir doğum âyininin (CTH 489) gelmektedir. Bu âyin sırasında "Rahim Bayramı" kadın doğum yaptığı zaman icra edileceği şeklinde bir atıfta bulunuluyor: ". . . Bu bayram nasıl icra ettikleri bir tahta *kurta* tableti üzerindedir ve Kizzuwatna('dan) gelmektedir, ve ben bayramı sözlü olarak, ezbere bilmiyorum . . ." (KBo XVII 65+ Ay. 45-6)⁴⁸. Çok sayıda metnin (burada alıntısı yapılanların çoğunluğu da dahil) arşiv nüshaları olarak tahta tabletlere atıfta bulunması ve bunların Kilikya'nın esas bir kısmını teşkil ettiği güney-doğu Anadolu'nun kültürel bir memleketi ve bölgesi olan Kizzuwatna/Kummanni'ye⁴⁹ ait oluşları bir tesadüf olmaması gerekir⁵⁰. Bu bölgenin tahta tabletler üzerine çok eski bir zamandan beri yazı yazma geleneğine bir işaret olarak görülmelidir.

Saray ve bölge yönetiminde yazı-tahtaları

Anında günlük "kayıt tutmada" balmumlu yazı-tahtalarının üstünlükleri açıktır, çünkü bunlar bazı şeyleri ekleme, çıkarma ve son olarak da artık gerek duyulmayan bilgiyi silme özgürlüğüne olanak tanımaktadır.

Metin kanıtları yaygın olarak tahta gereç kullanımını bize aktarmakta ve saray ile bölge yönetimine tahta tablet kâtibinin dahil edildiği açık olarak göstermektedir.

Bilgi çeşitli kaynaklardan gelmektedir: Mektuplar, yönerge metinleri, protokoller, ancak bunlar içerisinde dinî kapsamda olmayan iki grup metin yazı-tahtaları konusuna özel bir katkıda bulunmuştur: 1) Mahkeme kayıtları CTH 293-5, 297 (aşağı bkz.). 2) Envanter metinleri korpusu CTH 241-50⁵¹, bunlardan bir kısmı "haraç listeleri" (*mandattu*) sınıfla-

47. Krş. Singer, a.g.e. s. 42'de kendisi bu pasajı "fikir almak"tan çok, "kayıt etme" olarak yorumlamaktadır.

48. G.M. Beckman, *Hittite Birth Rituals*, StBoT 29 (1983) s. 144-145.

49. H.A. Hoffner, *Or* 49 (1980) s. 285-286. —Ayrıca bkz. Kizzuwatna'dan yakarma âyini KUB XV 34+IV 56-57 . . . *am-ba-aš-ši-ia-aš ut-tar IŠ-TU GIŠLI-E-I* (57) *gul-ša-an* . . . " . . . *ambassi* âyini meselesi yazı-tahtası üzerine yazılmıştır", Haas-Wilhelm, *AOAT* 3 (1974) s. 208.

50. A. Goetze, *Kizzuwatna and the Problem of Hittite Geography*, New Haven (1940).

51. S. Koşak, *Hittite inventory texts* (CTH 241-250), *Theth* 10 (1982).

masına ait, kayıt maddeleri Anadolu'nun çeşitli yerlerinden alınmıştır, bununla birlikte Suriye, Kıbrıs, Mısır ve Babil gibi memleketlerden dış alım yapıldığı belirtilmektedir. Her iki metin grubu da eşyaların toplanması için yazı-tahtalarının kullanımını akla getirir ve de arada sırada liste halinde toplanmış eşyanın üzerine bağlanmış olduğunu gösterir.

Hititler ile ilgili bu bilgiye, yönetim amaçları için tahta tabletlerin kullanıldığını ispat edilmiş olduğunu Emar'dan gelen kanıtları da ekleyebiliriz. Emar'daki üç ayrı envanter metni kolofonlarında ^{GIS}l⁵u'ya atıfta bulunmak şu açıdan söz konusudur ki, listeye alınan kalemler "tahta tablete geçirilmedi" (*i-na* ^{GIS}li-u₅-um la GAR-nu —*Emar* VI No. 290, 1.10), veya onlar kayıt edildiler (?) fakat tahta tablet teslim edilmemiştir (*i-na* ^{GIS}li-u₅-um e[l-la]-a ü la-a na-din-*Emar* VI No.305, 1.10)⁵².

Kil belgelerin geçici bir aşamayı teşkil ettiği Emar'da, tahta tabletlerinin en son verilen yönetim raporlar için kullanıldığı önerilmiştir⁵³.

Hitit envanter metinlerinden kanıtlar yukarıdaki teoriyi doğrulamakta ve gerçekten de bunun tersine bir yöntemi önermektedir. Metinlerin çoğunluğu, sıklıkla özel türdeki eşyalar için ayrılmış (madeni eşya, tekstil eşyası, ev eşyası vs.) geniş listelerden oluşmaktadır. Arada bir yazılan bir notla bazı kalemlerin veya gönderilen eşyanın yazı-tahtaları üzerine not edilmediğini, böylece zaten bundan önce birinci kayıt işleminin yapılmış olduğu dolaylı olarak hatırlatılmaktadır.

IBoT I 31⁵⁴ bir miktar sandığın ve taşıdıkları maddelerin listesini vermektedir, bunlar arasında bir sepet "aslan ayakları üzerinde" Amuru'dan gelen keten ile bunun ayrıntılarının "tahta tablet üzerine yazılmış" (*İŞ-TU* *GIŞ.HUR gul-aš-ša-an* Öy. 2 vd.)⁵⁵ olduğu söylenmektedir. Bundan sonraki pasaj Ankuwa'dan bir vasala değinir ve şöyle devam eder: "Elbiseler yazı-tahtası üzerine yazıldı, kraliçe şöyle (der): (Onları) mühür evine koyduğum zaman, bir (kil) tablet üzerine yazılacaktır" (13-14)⁵⁶.

Yukarıdaki anlatım maddelerin (en azından bu öremkte) ilk defa tahta tabletler üzerinde ya gelişlerinde veya kaynağında kil tabletlere aktarılmadan önce, liste halinde konulduğuna açıkça işaret etmektedir.

52. D. Arnaud, a.g.e. d.not 40 yukarıda.

53. D. Arnaud tarafından kişisel haberleşme olarak önerilmiştir.

54. Yeni yayın Kosak tarafından a.g.e. s. 4 vd.

55. Aynı sandık ayrıca Alasiia'dan 37 parça keten bezi de bulundurmaktadır.

56. Bu pasajın yorumu için bkz. Geotze, *JCS* 10 (1956) s. 32 d.not 4.

İçersinde Mısır kaynaklı altın ve fildişi aletler (gereçler) bulunan bir sandık eşya arasında iki yazı-tahtasından (2^{GIS} LI-U₃X[) söz edilmesi, başka bir envanter metninde⁵⁷ bu tür şeylerin bir listeye ilave edilmesinin yeterince değerli olarak düşünüldüklerini göstermektedir.

Günlük iş esasına dayanan anında kayıtlar için balmumlu yazı-tahtalarının üstünlükleri yukarıda önemle belirtilmişti. Ordunun askeri sefer ile ilgilendiği zamanlarda veya gerçekten, kayıtlarını güncelleştirmek ihtiyacını duyan tüccar veya bir elçinin yolculuk ederken bulunduğu durumlarda, kil tabletler hazırlamasının pratik bir yol olmadığı şartlarda, bunların kullanılmasının aynı derecede üstünlüğe sahip olmuş olacağı doğaldır (sonuncu için izleyen bölüme bkz.).

Daha çok kırk parçalı metinlerde olan bazı geçişler askeri etkinliklerde ve sınır gözetleme yerlerinin yönetiminde tahta tablet kâtiplerinin işin içinde olduğunu akla getirmektedir. *KUB XXX 73* Öy. (?) 6 “ordugâhın tahta tablet kâtibi Pihanu” adında birisi (. . . ^{mP}] i-ha-nu^{LU} DUB.SAR.GİŞ KARAŞ)⁵⁸ kırk metin içeriğinde ve bir envanter kaydı metninde de (*KBo XVIII 181* Öy. 15, Ay. 30) maddelerden söz ederken “ganimet ile ilgili yazı-tahtası üzerinde” (*A-NA LI-U₃ i-pu-ra-u-aš*) şeklinde verilmektedir, bu aynı zamanda askeri metine de uymaktadır.

BĒL MADGALTI (gözetleme yeri komutanı)'ye verilen yönerge metninde aşağıdaki anlatımlara sahibiz: “. . . ancak birisi (hukukî) bir davayı tahta tablet ile veya kil tablet ile getirirse, mühürlenmiş olacak, gözetleme yeri komutanı davayı iyi bir şekilde karara bağlasın” (*KUB XIII 2 III 21-23*)⁵⁹ ve “ayrıca gözetleme yeri komutanı tanrıya ait gereçleri kayıt altına alsın” (II 42 *namma ŠA DINGIR^{UM} UNUTUM auyariiaš EN-aš gulašdu*), olasılıkla balmumlu yazı-tahtaları üzerine yapılan kayıttan (*gulš-*) söz edilmektedir.

57. *KUB XLII 11 II 3*, satır tam değildir, dolayısı ile bu yazı-tahtası üzerinde herhangi bir yorum ise bu nedenden olası değildir.

58. H. Otten-V. Soucek, *SıBoT 1* (1965) s. 28-29 ve d.not 13. Ad olasılıkla ^{mD}] U]-pi-ha-nu olarak tamamlanmaktadır, krş. *KBo XIV 142 5*, yukarı bkz. (Laroche, *Noms*, no. 1276).

Bir yazı-tahtası tutmakta olan bir ordu kâtibinin, bu duruma uyan Yeni Asur örneği için bkz. Sin harib (B.M. 124955), Wiseman, a.g.e. Levha III. 2.

59. Ayrıca bkz. dup. *KUB XXXI 86 IV 6* vd. . . . *ma-a-an DI-NU-ma (7) ku-is GİS.ĤUR tup-pi-az ši-ia-a-an-da ü-da-[i, E. von Schuler, Dienstanw., s. 47-48, 57. —Ayrıca KBo XIII 207 Öy. 2^{LU} DUB.SAR.GİŞ a-ü-ri-uš “gözetleme yerleri tahta tablet kâtibi”.*

Bu kâtipler grubunun yerel olmaları olasılığı kuvvetlidir. Bu duruma uygun düşen örnek için ayrıca bkz. Maša'nın “efendisine” yazdığı mektup (*CTH 197*) bu da “Asurluları” ilgilendiren bir sınır olayını ima etmektedir ve yetkili makamı olan “baş tahta tablet katibi”nden söz etmektedir.

Mektuplar, listeler ve resmi belgeler

Bu bölümde sunulan belgesel kanıtlar Uluburun çift kanatlı yazı ge-reci ile özel olarak ilgilidir, çünkü bu haberleşme belgeleri olarak ahşap yazı-gereçlerinin kullanılmasını sergilemekte ve daha önemlisi dış yolcu-luklarda eşyalar ile elçiler birlikte gitmekte idi.

Mahkeme işlemlerinin kayıtları, hem tahta tabletlere hem de onların kâtiplerine birkaç atıf yapmaktadır (CTH 293-295, 297)⁶⁰. Metinler zim-met suçlamalarına cevap veren memurlar tarafından verilmiş bir dizi ta-nıklık yazılarıdır, diğerleri ise tanık olarak görülmektedirler. Aşağıdaki alıntı Hesni adında birisinin olayı ile ilgili bir memurun ifadelerinden alınmıştır (CTH 297.8),⁶¹ burada memur şöyle der: “Tapaşpa kasabasına ulaştığımda, bana Hesni'nin bir tahta tabletini (GIS.ĤUR) getirdiler (bu tablet üzerine şunları yazmıştı:)”. Bu yazıda kanunda tarif edildiği şekilde adı geçenin kraliyet görevlerini yerine getirmekten caydırılması girişimi anlamına gelen Hesni'nin bir mesajı yazılıdır⁶².

Bu örnek memurlar arasındaki mektup alışverişlerinin kil tabletlere olduğu gibi yazı-tahtaları üzerine de yazılabileceğini açıkça göstermekte-dir⁶³. Olasılıkla, mektubu alan, yanıtını yazmak için aynı yazı-tahtası üze-rindekileri silerek kullanmakta idi (krş. RS 19.53 aşağıda).

En ilginç pasajlardan bir tanesi KUB XIII 35'de yer almaktadır, bura-da davacı isimsiz bir kraliçedir (Puduḥepa?) ve tartışma konusu olan eş-yanın kraliyet malı olduğu anlaşılmaktadır⁶⁴. Davalı “onbaşı” Ukkara dır ve şöyle der: IV 35-40 “. . . Beni Babil'e gönderdiklerinde, yazı-tahtaları

60. R. Werner, *Hethitische Gerichtsprotokolle*, StBoT 4 (1967); O.R. Gurney, a.g.e. s. 92 vd. (yeniden gözden geçirilmiş yaym 1990, s. 77).

61. KUB XXXI 68 Öy. 5 vd., Stefanini, *Athenaeum* 40 (1962) s. 22 vd.; *RGTC* 6 s. 400.

62. Bu memur bundan başka Lilawaṅta adında bir adam da aynı şekilde Hesni'den benzer yönergeler içeren bir GIS.ĤUR aldığını belirtmektedir.

63. Mısır mektuplarında bazen “ağaç” olduğunu belirten determinatif ile belgeler ile gösterilmiştir. *Lexikon der Ägyptologie*, Vol. V s. 705.

Tahta tablete atıf yapan daha önce çıkmış resmi belgelerin içeriği için bkz. antlaşma metni CTH 123, içeriği korunmamıştır. *KBo* IV 14 I 25. . . nu-u]š-ši ka-ru-ú [^{GIS}L]I-U₃ gul-as-ta, “[ve] o eskiden ona bir [tahta]ta tablete yazdı” (atıf protokole, mektuba veya anlaşmaya? dir). Friedrich, *JCS* 1 (1947) s. 282; Götze *madd.*, s. 121 d.not 2; krş. Stefanini, *Atti della Accademia Nazionale dei Lincei* 20 (1965) s. 48.

64. Werner, a.g.e. s. 1 vd.

Metnin ticari etkinlikleri mi yoksa bir saraydan diğerine giden kraliyet hediyelerinin bir listesi mi olduğu açık değildir. Bize göre Kaslar devrindeki Babil'e aittir.

(^{GI5}LE-U₅) at(lar) ve katır(lar) ile ilgili olarak onlara sahiptim. Onları mühürledim, ancak Babil'e gittiğim sırada ve tekrar oradan dönüncüye kadar, onları (tekrar) mühürlemedim. Makbuzda (𐎶 lalami-)⁶⁵ mühürlü değildi⁶⁶.

Burada suçlanan Ukkara'nın suçu kendisine emanet edilen eşyaların çalınmasından çok, son kalemi geciktirilmesinden sonra mühürlememiş olmasıdır. Mühürleme üzerindeki ısrar, ya da (tahta) tabletleri mühürlememe, Hitit metinlerinde tekrar eden bir konudur⁶⁷. Yukarıda belirtildiği gibi balmumu ile kaplı bir yazı tahtası kolayca değiştirilebilirdi ve şüphesiz, onu mühürlemenin başlıca nedeni, buna neden olmamaktı.

Uluburun yazı-tahtası, onun kapatma mekanizması⁶⁸ için bize değerli bilgiler sağlamaktadır, ancak bu bilgiler yazı-tahtasının mühürleme şekli hakkındaki soruyu yanıtlamamaktadır. Koni şeklindeki kil bullaların üzerinde görülen tepesine yakın bir noktada sicim geçirme deliğinin sık sık gösterilmesinden (bunlardan Boğazköy ve Tarsus'ta çok sayıda bulunmuştur) yalnız ticari eşyalara değil aynı zamanda tahta tabletlerinde de, aynı şekilde mühürlendiği genellikle düşünülmektedir⁶⁹. Bullaların bağlandığı sicimle yazı-tahtalarının bağlanmış olduğu öne sürülen teori en

65. Bkz. Luwice *la-/lala-* "almak", Laroche, *DLL* s. 61-62, *lalami-* "alınmış olan" =alıntı, Werner, a.g.e. s. 72; *CHD* Vol. 3/1 s. 26 "liste, hesap alıntısı/makbuzu/pusulası" atıflarla birlikte.

Ayrıca bkz. *lalami-* sözünün çeşitli taşıyıcı (kap/sandık vs.) için de geçtiği envanter metni *KBo IX 91 Öy. 15 lalames* ^{GI5}PISAN KUR *Mizri* . . . "Mısır memleketin(den gelen) sandığın alıntısı . . ." Koşak, a.g.e. s. 24 vd. Krş. Hawkins, Luwi Hiyeroglifinde *CAPERRE-ma-za (=la/lalama(n)za)* "kontrat, sözleşme, belge", *Mesopotamia* 8 (1980) s. 221.

66. Krş. sütun I 15-16 ANŞE.GİR.NUN.NA *ku-i[n har]-ku-un nu-ya-mu* ^{GI5}L[E-U] (16)𐎶*du-uš-du-ma-aš-ša ši-ia-an [e-eš-ta]* "sahip olduğum at(lar) ve katır(lar için), *dušduma* yazı-tahtaları benim için mühür[len]miş[ti]". Bkz. Caruba, *OA* 9 (1970) s. 85 kendisi *dušdumašša'* yı bir *-ašši-* şekli ile *LE-U₅*'i nitelendiren bir sıfat olarak çoğul Nom.-Akk. n. halde olduğunu ve *išduuyai-* "meydana çıkmak" sözünün bir reduplikatif formu olduğunu belirtmektedir. Ayrıca bkz. J. Puhvel, *Hitt. Etymol. Dictionary*, Vol. 2 (1984) s. 484-485'de *dušdumi-* "bildirge, senet, kanıt".

Acaba *lalami* ve *dušdumi*'nin her ikisi de yazı-tahtaları biçiminde miydiler?

67. Bu konu H.G. Güterbock tarafından ele alınmıştır. *Das Siegel bei den Hethitern, Symb. Koschaker*, s. 26 vd. 50 yıl önce yazılmış olan makale bu konuya hâlâ değerli bir katkı olarak durmakta ve burada tartışılan materyalin çoğunu içermektedir.

Ayrıca bkz. *KUB XXXI 111 4* (Tablet kırık ve parçalı) "derhal yapılan mühürleme"ye auita bulunmaktadır, . . . (7)] *A-NA GI5.HUR kiššan tianzi* "şu şekilde tahta tablet üzerine koydular/geçirdiler/yazdılar".

68. R. Payton yukarıda s. X Lev. X.

69. Güterbock, *Sbo II* s. 3-4; K. Bittel, *JKF* 1 (1950-51) s. 164 vd. özellikle s. 170'de Bittel tarafından a.g.e. s. 171-172'de bu bullalara basılmış olan

akla yakın olanıdır. Sicimin çıkarılması, mühürün kırılması ile sonuçlanacaktır, bu da belgenin içeriğine yetkili olmayan bir müdahaleyi belirgin hale sokacaktır. Oldukça külfetli olan bu işlemin resmi memurlar tarafından daima yerine getirilmemiş olması şaşırtıcı değildir, dolayısıyla Ukkara aleyhine yapılan iddia yukarıdaki metinde gösterilmektedir.

Kraliçe Puduhepa'dan Mısır yöneticisine gönderilen bir mektuptan (CTH 176)⁷⁰ kızının Mısır kralı (II. Ramses) ile evlenmesi konusu ve çeyizinin gönderilmesi ile ilgili aşağıdaki anlatım yer almaktadır: "Size haberciler ulaşır ulaşmaz 'kardeşim' bana bir binici göndersin ve ülkenin efendilerine tahta tabletleri (GIS.HUR^{MEŞ}) sunsunlar ve de sınır dışı edilenleri, (halihazırda) sahip oldukları öküzleri ve koyunları uzaklaştırsınlar ve mülklerine geçirsinler" (KUB XXI 38 Öy. 18-20). Her ne kadar pasaj tam olarak açık değilse de, dolaylı anlatımla Hitit memurlarının Hitit sarayından Mısır sarayına gönderilecek olan çeyiz ile ilgili sınır dışı edilenlerden ve hayvanlardan ibaret olan (yazı-tahtaları üzerinde kalem kalem yazılmış olan) tahta belgeler taşımakta idiler.

Deniz ticaretinin önemli bir merkezi olan Ugarit'in, Uluburun gemisi ile açıkça özel ilgisi bulunmaktadır, çünkü gemi yükü Ras Şamra metinlerinde belgelendirilen çok çeşitli ticareti yansıtmaktadır. Geç Tunç Devrinde uluslararası denizcilik üzerine çok bilgi içeren Ugarit'den⁷¹ gelen deniz ticareti ile ilgili metinler gemilerde taşınan ticari eşyanın belgelendirilmesine doğrudan atıfta bulunmaktadır. Ancak PRU V 95 (=KTU 4.352) Ugarit liman beyi tarafından verilmiş bir yükleme faturası olarak yorumlanmıştır. Bu belgede Alaşiya ve Mısır'da dahil çeşitli yerlere gönderilecek olan çok miktarda yağın listesini vermektedir⁷².

Ugarit kaynaklarından ahşap yazı gereçleri hakkındaki kanıtlar oldukça zayıftır. Bununla birlikte, bu tür yazı gereci Ugarit arşivlerinde bulunmuş olan en azından üç metinden (mektup) dolaylı kanıt olarak bilin-

mühürler, Boğazköy'de arazi bağış belgeleri ile ilgili olarak bulunduğu gözlemlendi. Bu da bullaların arşivle ilgili amacını vurgulamaktadır. Tarsus'da da aynı benzerlikte görülmektedir (H. Goldman, *AJA* 41 (1937) s. 281). Tapınak görevlileri ile ilgili yönerge metni (CTH 264) kraliyet hediyelerinin satma ve satın alma koşullarını ortaya koymaktadır: ". . . ve (alıcı) ne satın alırsa onun (hakkında) bir tahta tablet (GIS.HUR) düzenlesinler ve onu önünden (*piran*) mühürlenmişti.

70. W. Helck, *JCS* 17 (1963) s. 87 vd., Mısır kralı olan gönderilenin lehindeki iddialarla, diğerlerinin iddia ettikleri gibi Alaşiya kralı lehine değil. Bkz. Laroche'daki kayıta (CTH 176).
71. E. Linder, *The Maritime Textes of Ugarit; A Study in Late Bronze Age Shipping*, Ph. D. tezi, Brandeis Univ. 1970.
M. Helzer, *Goods, Prices and the Organization of Trade in Ugarit*, (1978) s. 150 vd.
72. Linder, a.g.e. s. 79 vd., Helzer, a.g.e. s. 152.

mekte idi, ancak şunu da belirtelim ki hiç bir metin gerçekte bizzat Ugarit'ten çıkmamıştır⁷³.

RS 19.53⁷⁴ içerisinde yazarın kendisi ve mektubun gönderildiği kişi arasında çıkan bir anlaşmazlığın düzeltilmesine girişimde bulunan kâtibin diğer bir kâtime yazdığı bir mektuptur. Eksik olduğu anlaşılan kapanış paragrafı (20-26) kolay bir şekilde yorumlanamamıştır:

(20) *ša-ni-tam a-ma-ta an-ni-ta* (21) *ši⁷⁵ -ma-an-ni* ^{KU⁵}E.SIR

(22) *ša ta-di-na-an-ni* (23) *šum-ma tu-pa-ša* GAB! .LÁL⁷⁶

(24) *ta-ra-am* *ù lu-din-na-ku* (25) *ù tu-pa-ša it-ti-ka*

(26) *a-na be-li-šu te-er*

“Diğer sorun için beni dinleyiniz. Bana vermiş olduğunuz ayakkabı —Şayet balmumlu tablet hoşunuza gidiyorsa, size gerçekten (bir tane) vereceğim, ancak yanınızda olan (balmumlu) tableti sahibine geri veriniz.”

“Ayakkabı” sorununun “balmumlu tablet” ile ilgili olarak nasıl bağlantılı hale geldiğinin açıklanamamış durumu hâlâ sürmektedir. Şayet “ayakkabı” başlangıçta balmumlu yazı-tahtası üzerinde istenmiş olsa ve

73. Alfabetik olarak yazılmış yazı tahtaları ile ilgili metinlerdeki kanıtlar açık değildir. *Iht* terimi C.H. Gordon tarafından Akadça *lê'u*'e bağlandı *UT* s. 427 ve daha da yakın zamana ait tartışmalar Virolleaud'un *Iht* terimini tercümesini “tablet” olarak kabul etti, *PRU V* s. 85-86 vd.; Pardee, *BiOr* 34 (1977) s. 7-8; Brook, *UF* 11 (1979) s. 74-75. *Iht* terimi başlıca eşyalar için önceden yapılmış istekler ile ilgili olarak bazı mektuplarda yer almaktadır.

Prof. Gordon'a göre, feminen soneki olabilen *Iht* fonetik olarak *lê'u*'ya şu şekilde: Sem. -*aḥ*- Akadça'da -*ê*'ye dönüşür. “Bununla beraber Ug. *Iht*'nin balmumu üzerine yazılmış bir yazıya atıfta bulunduğunu gerektiren metin ile ilgili hiçbir şey yoktur” (bireysel bir yazışma). Ugarit dilinde “tablet” (=Akadça *tuppu*) sözüne işaret eden diğer bir anlatımın olmadığı anlaşılmaktadır.

74. J. Nougayrol, *PRU VI* s. 19-20.— RS 19.53 üzerine aşağıdaki yorumlarından dolayı D. Araud'a minnettarım: Bu mektubun kökeninin Orta Fırat vadisinden çıktığı düşünülmektedir, bu düşünce karakteristik işaret değerlerine adresin kaleme almış şekline ve yazarın şahsi adına dayanmaktadır. —Kâtibin adı

^mNIR-^DKUR Emar'dan gelen bir Suriye/Hitit digraphik (iki yazılı) mühüre göre Matkali-Dagan okunmalıdır, E. Laroce, *Meskéné-Emar, Dix ans de travaux 1972-1982*, ed. D. Bayer, (1982) s. 56; keza *Akkadica* 22 (1981) s. 8.

75. *ši* için *si*, *ši-ma-an-ni*'yi *šemü*'nun Imp. şekli olarak okuyunuz, Nougayrol (D. Araud, yukarıdaki nota bkz.) tarafından önerilen (*u*)*asāmu* olarak okumayınız. Ayrıca bkz. *AHW*'nin 1211 ve Labat, *Akk. Bo.* s. 209-210'daki kayıtlara.

76. *tuppa ša iškuri* “balmumlu tablet” sözlü balmumlu bir yazı-tahtası için kullanış, alışılmışın dışında bir terim olup benzeri hâncce bilinmemektedir. Kâtip tarafından böyle bir anlatımın seçilmesi özellikle şaşırtıcıdır, çünkü *lê'u* ve GIS.ḪUR bu mektubun bulunduğu yer olan Orta Fırat bölgesi için belirlenmiştir.

de Ugarit'li Kâtip onu (ayakkabıyı) göndermiş olsa idi, gene de o yazı-tahtasını geri vermemişti(r)? Ancak bu satırlardan açıkça ortaya çıkan şey tabletlerin kişilere ait olduğudur⁷⁷. (Balmumlu) tabletin sahibine geri verilmesi, yazı-tahtalarının şahsi mal haline gelmesi olasılığı olduğu ve normal uygulamanın gönderilen kişinin gönderene yanıtı ile birlikte onu geri vermesi idi.

Ugarit'te bulunan ikinci bir metin de (RS 34.136, *Ugar.VII*, Lev. XVIII)⁷⁸ Karkamiş kralından⁷⁹ Ugarit kralına gönderilen bir mektuptur. Bu mektupta Kargamiş kralı, Ugarit kralı tarafından Hattı'ye gönderilen armağanların (*şulmanātu*)⁸⁰ yetersizliğinden şikâyet etmektedir. Ayrıca ^{LU}*tupalnura*'ya⁸¹ gönderilmemiş olan Kargamiş kralı tarafından rica edilmiş ek armağanlar isteği vardır. Mektup şöyle devam etmektedir:

77. Yazı-tahtalarının sahibi olarak, Kâr Tukulti-Ninurta'dan gelen iki Orta Asur paylaşıma metninde de ima edilmektedir. Bu metinlerde bir dizi tahta belgelerden söz etmekte (*le-u*, *le-a-ni*) ve aynı zamanda sahiplerinden, bu belgeler üzerinde buğday istekleri yapılmıştır (ve Asur'a gönderilerek) Babil'deki askerler arasındaki kılık giderilmek istenmiştir. H. Freydank, *AoF I* (1974) s. 68 vd., 75.

Ayrıca bkz. yazı-tahtaları işaretlemeleri ile ilgili yukarıda R. Payton tarafından yapılan irdeleme. Uluburun çift kanatlı yazı-tahtası işaretlerinde herhangi bir yazı karakteri olmadığı anlaşılıyor.

78. Bu mektuba dikkatimi çekmesi ve metin ile ilgili yazısına da eğilmemi sağlamasından dolayı J.M. Prigle'e teşekkür etmek isterim (Bu yazı, F. Malbrant-Labat ve J.D. Hawkins tarafından yapılan ek okunuşları da içermektedir).

İlgili ek bir metin olan RS 34.138 (*Ugar. VII Lev. XX*)'de Ugarit kralına gönderilen bir mektup. Bu kırık içerikli mektupta GIS.ĤUR (II. 16, 22) geçmektedir (Şahsi iletişim ile D. Arnaud tarafından sağlandı).

Yukarıdaki mektuplar Bayan F. Malbrant-Labat tarafından incelenmiştir. Bunlar *Ugar.VII*'de "1973 texts (1973 metinleri)" adlı yayında çıkmak üzeredir.

79. RS 34.136 *Ugar. VII* s. 403'de Hitit krallarından bir mektup olarak listeye girmiştir. Ancak, tanıma yazısının kaleme alınışı şekli (*um-ma LUGAL-ma* adet olmuş ^DUTU⁵⁷ yerine belirtilmektedir) bunu olasılık dışı yapmaktadır. Bkz. J. Huehnergard, *RA* 77 (1983) s. 13 d.not 9. Bu yazar RS 34.136 ve RS 34.138'in diğerleri içerisinde Karkamiş'tan köken aldığı ileri sürdü.

80. "Hediyeler" (*şulmānu*) ve "haraç" (*mandattu*), I. Şuppiluliuma tarafından Niqmadu için de RS 17.227+duplikatları (ferman)'da açıkça belirlenmektedir, *PRU IV* s. 40-44, II. Mursili tarafından Niqmepa için RS 17.382/380'de yeniden doğrulanmıştır, *PRU IV* s. 80-81. Ayrıca bkz. *KUB XXVI* 66 IV 5 *SUL-MAN* ^{URU} *U-ga-ri-it*, Koşak, a.g.e. s. 67, 71. Ayrıca aşağıdaki nota bakınız.

81. ^{LU}*tuppalanuri*'nin kısaltılmış yazılışı (GAL ^{LÜ.MEŞ} DUB.SAR) "Kâtiplerin başı" —*tuppala* + *ura*, (Hititçe) *tuppala*- Gen. Çoğul eki *-an* ile + Luwice *ura*= "büyük"den derlenmiştir, krş. *tuppan-uri* "tabletlerin başı/şefi", Laroche, *RHA XIV/58* (1956) s. 27 vd.; İmparati, *Athenaeum* 47 (1969) s. 158-159

^{LU}*tuppa(la)n-uri* önemli bir saray memurudur, Ugarit metinlerine göre aynı zamanda buradaki bu kişi Ugarit'den hediyeleri/haraçları alan kişi olarak geçmektedir, bu yazı RS 17.272, *PRU IV* s. 42 ve d.not 1, RS 11.732, A ve B 5,

(21) . . . a-nu-ma (22) GIŠ.HUR ša a-na muḫ-ḫi-ia

(23) ú-še-bi-lu-li a-na pa-ni-ka (24) lil-šú-ú

“. . . işte bana teslim edilmiş olan yazı-tahtası, huzurunuzda (onu) okusunlar.”

Bu satırlardan, Ugarit'e gönderilmeden ve Ugarit kralına yüksek sesle okunmadan önce istenen hediyelerin listesini içeren yazı-tahtası (GIŠ.HUR), Karkamiş kralının onayına sunulduğu ortaya çıkmaktadır.⁸²

Ugarit'te Karkamiş'in denizcilik ile ilgili çıkarları RS 34.147'den açıkça bellidir (*Ugar.* VII, Lev. XIX s. 404). Bu yazı Karkamiş kralının yetkisi altında gemi adlarının ve onların sahiplerinin veya yöneticilerinin listesini vermektedir (Öy. I GIŠ.MA^{MES} ša LUGAL KUR *Kargamiş*).

Uluburun deniz batığından çıkarılan çift-kanatlı yazı-tahtası için yukarıdaki kanıtlardan ne gibi sonuçlar çıkarılabilir? Üzerinde herhangi bir yazı izi olmayışından metin içeriği hakkında sadece bir tahmin yürütülebilir. Ancak, yazı-tahtalarının, (başlıca listeler halinde) mesajların karşılıklı alınıp vermesinin bir aracı olarak kraliyet armağanların karşılıklı gönderilmesi ve ayrıca dış memleketlere yapılan gezilerde elçiler eşyalar ile birlikte giderken belgeleme işi yaptığını görmekteyiz. Bu etkinliklerin bazılarının ticaret anlamına gelip gelmediği metinlerden açıkça anlaşılmamaktadır.

Ayrıca yukarıda belirtildiği üzere, Hitit envanter metinleri içerisinde maddelerin depo edildiği ve olasılıkla taşındığı sandıkların ne tür eşya içerdiği ile ilgili bilgilerde sık sık geçmektedir. Arada bir tahta belgelerin eksik olduğu ile ilgili notlara veya çeşitli maddelerin yazı-tahtaları üzeri-

PRU III s. 181'de yer almaktadır.

Acaba *tuppa(la)nuri* aynı zamanda "Tahta tabletler baş/şef kâtibi" anlamına da gelmekte midir? Aşağıdaki metinde geçen atıfla ilgili ses tamamlayıcısı, bunun böyle olmayacağına işaret etmektedir, *KBo* XVI 58 II 3. . . A-NA GAL

^{LÜ.MES}DUB.SAR.GIŠ-ri=*tuppa(la)nuri*?—GAL^(LÜ.MES)DUB.SAR.GIŠ'in önemli rütbesi—"vezir, bakan?") olarak Meriggi ve diğerleri tarafından önemle belirtilmiştir. *Fs Friedrich*, s. 332, *WZKM* 58 (1962) s. 94-95. — Bkz.

^m*Şahuruḫūya* GAL^{LÜ.MES} DUB.SAR.GIŠ (*KBo* IV 10 Ay. 30), GAL DUB.SAR.GIŠ (Bronz tablet *Bo* 86/299 IV 37, Otten 1988 s. 26, bkz. d.not 32 yukarıda), Bu kişi Tarḫuntašša kralı için antlaşmalarda Karkamiş kralı ve Amurru kralı ile birlikte tanıklar arasında görülmektedir.

Ayrıca bkz. *Şahuruḫūya* mühür baskısına "Büyük Kâtip" Tarsus ve Boğazköy'den, *Laroché, Syria* 35, (1958) s. 256.

82. Bu mektubun içeriği, Hititlerin Suriye sorunlarında genel vali ve arabulucu olarak Karkamiş'li kralların görevi ile ilgili uygunluk göstermektedir. Kaynaklar için bkz. H. Klengel, *Gesch. Syr.* I, s. 51-101; J.D. Hawkins, *RLA* V s. 429 vd.

ne kayıt edilmediği ya da sandıkların içeriği ile ilgili bilgilerin genellikle not edildiğini göstermektedir. Aşağıdaki liste maddesi de bunu düşündürmektedir:

I ^{GIŠ} *tuppaš* GAL KANKU GIŠ.ĦUR *parzakiš* NU.GÁL

“Mühürlü büyük bir sandık, tahta *parzakiš* tableti yoktur.

“liste” ya sandık içerisine konuluyordu ya da bir etiket şeklinde üzerine tutturuluyordu.⁸³

Son olarak her ne kadar I. binyıllarına ait kaynakların büyük ölçüde buraya dahil edilmemesine karşılık, aşağıdaki alıntı Yeni Asurca yazılmış bir mektuptan çıkarılmıştır ve Uluburun buluntusuna oldukça dikkati çeker şekilde uyduğunu göstermektedir: “*Raši* ^{ŕi} -*ilu* adlı üçüncü habercinin gemiden indirilmiş olduğu ^m*Umbakidini*’nin eşyası, yazı-tahtasına (^{GIŠ}*LI-U₅-UM*) göre Sudannina şehrinde kontrol ettiler ve onları kabul ettiler (?). Herşey olduğu gibi idi (el sürülmemiştir). Kayıp olan hiçbir şey yoktu.”⁸⁴

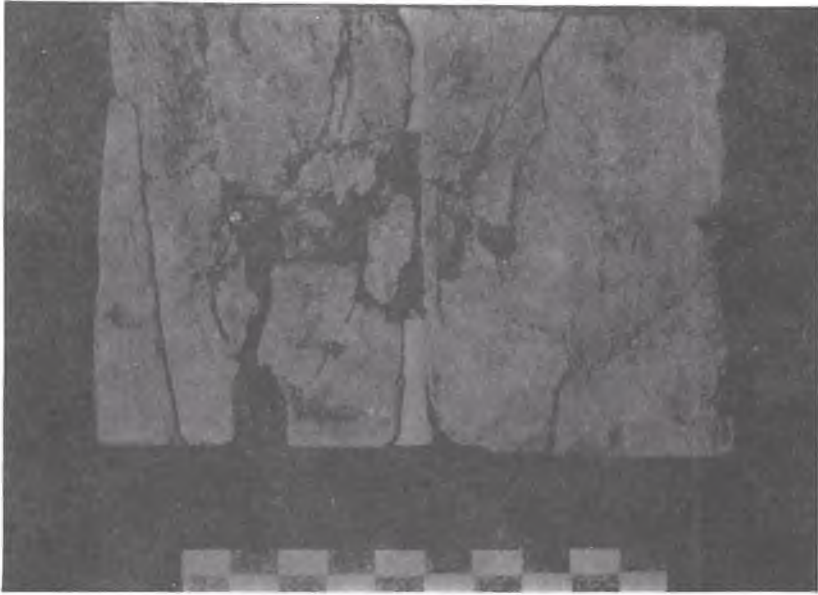
83. *KUB* XLII 22+*KB* XVIII 79 II 5, Koşak, a.g.e. s. 50 ve yorum s. 51-52.

Ayrıca bkz. sandıklar ve eşyaların (malların) özeti ile ilgili yazıya, s. 193 vd.

84. *ABL* 425 Öy. 6-14 Ay. 1-2, *CAD* L s. 157.

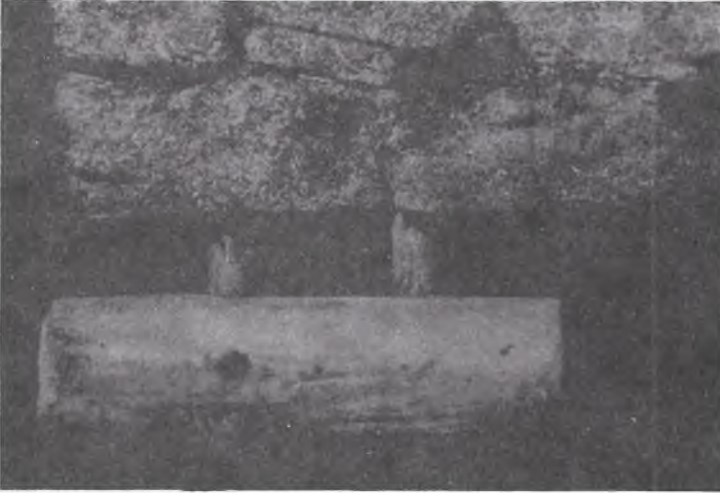
(a) Uluburun yazı takımı (KW 737).

(b) Yazı takımının arka kısmı.

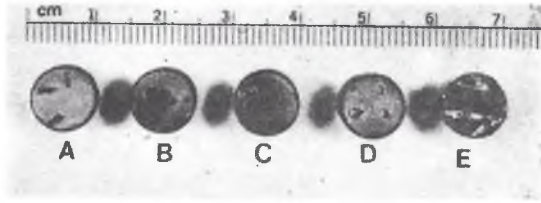
(a) Onarılmış olan üst menteşe. Menteşe, iki çivinin bulunduğu yerde tutuş şeklini göstermek için oyuk kenardan dışa doğru çekilmiştir. Ayrıca, alt çivinin üzerinde tepesi kütleştirilmiş olan asil çivinin kalınları da görülmektedir.

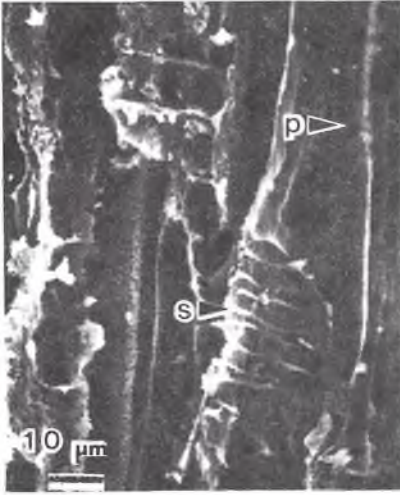
(b) Sol taraftaki yazı-tahtasında çengeli tutmak için yapılmış kesikler. Ayrıca oyuk kısmın çentiklemesine dikkat.

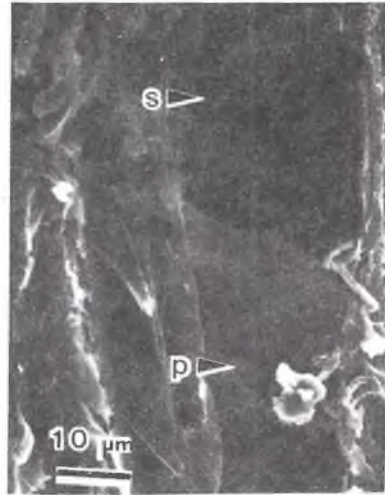
(a) Uluburun çift kanatlı yazı-tahtasından ahşap parçacıklar.

(b) Taramalı elektron mikroskopta incelenmek üzere kullanılan beş adet alüminyum kaplı ahşap parçacık örneği. A'dan D'ye kadar olan çift kanatlı yazı tahtasından, E ise (*Buxus*) şımşır ağacından irdelenmek üzere alınmış örneklerdir.

(c) Çift kanatlı yazı tahtası ağacı 700 x büyütülmüş şekli, S= scalariform (toplu ölçü) yapan ve delik açan levhalar. P= damarlar arası çukurlar.

(d) İrdelenmek üzere alınan (*Buxus*) şımşır ağacının 1000 x büyütülmüş şekli, S= scalariform (toplu ölçü) yapan ve delik açan levhalar P= damarlar arası çukurlar.

